

Informace o stupni sociálně politického a duchovního rozvoje lze získávat ze zpráv závodů, organizací a institucí obvodu, dále od stranických a komsomolských orgánů, z různých hlášení a sociologických výzkumů provedených v obvodu, a posléze i z údajů shromažďovaných městskými a obvodními sověty a plánovacími orgány. V tabulkách se uvádí řada ukazatelů vztahujících se mj. ke změnám v charakteru práce, stavu sociální a kvalifikační struktury, výrobním kolektivům, kulturní úrovni pracujících, podmínkách práce, výši platů, podmínkám bydlení, fyzickému zdraví obyvatel atd. Některé ukazatele jsou chápány normativně (např. na každých 1000 obyvatel nutno počítat s 12 místy v kinech, 7 místy v klubovnách apod.).

Vedle uvedených okruhů se autoři zabývají v této kapitole také právní výchovou občanů a bojem proti narušování právních norem. Cílem právní výchovy je zvyšovat právní kulturu sovětských občanů a rozvíjet jejich sociálněprávní aktivitu, zamezující narušování norem sovětského práva. Ukazatele sociálního rozvoje obvodu v této oblasti se pak vztahují ke třem úrovním: a) k úrovni právních znalostí nutných pro určitou skupinu obyvatelstva v souvislosti s jejím sociálním postavením, b) k úrovni osvojení (internalizace) právních znalostí; c) k úrovni skutečného právního chování různých skupin obyvatel.

Poslední kapitola recenzované práce je po metodologické stránce nejzajímavější. Ze syntézy předchozích kapitol vyplývá způsob sestavování konkrétního plánu sociálního rozvoje městského správního obvodu. Autoři zde předkládají velmi podrobně zpracované schéma zahrnující jednotlivé činnosti při vytváření plánu sociálního rozvoje. Je to vlastně síťový graf, kde uzlové body jsou vytvářeny jednotlivými konkrétními činnostmi a spojnice mezi nimi ukazují jejich vzájemné návaznosti a podmíněnosti. Schéma vychází z níže uvedeného pojetí procesu vytváření sociálního plánu: Nejprve se vytvoří plánovací orgán, zabezpečí se personálně i technicky. Poté se vypracují výchozí principy pro sestavení plánu, provede se analýza současného stupně rozvoje a získaná data se zpracují na počítačích. Jako zdroje informací mohou posloužit statistické zprávy o plnění plánu, další statistické materiály místní povahy, data z censu, soupisy kvalifikovaných pracovníků, rozhodnutí vyšších orgánů týkající se obvodu, materiály výkonného aparátu městského sovětu, materiály politických a společenských organizací, data z výzkumů a závěry odborníků. Autoři předvídají nezbytnost doplnit informační podklady samostatnými sociálními výzkumy. Na samém konci plánovacího procesu je výstup:

- prognóza perspektiv rozvoje obvodu
- odhad hodnot ukazatelů plánu a určení zdrojů, které budou k dispozici
- vypracování systému kontroly plnění plánu (jak ze strany plánovaného orgánu, tak i ze strany obyvatelstva obvodu).

Kolektivní autorů se nesporně podařila velmi důležitá věc: pokusili se úspěšně uplatnit komplexní přístup k plánování sociálního rozvoje městského správního obvodu. Navržená metodika a soustava ukazatelů může sloužit za dobré východisko pro experimentální kroky v sociálním řízení územních celků. V této souvislosti je nutné ocenit důraz, jaký autoři kladou na provádění konkrétních sociologických výzkumů před i v průběhu řídicího procesu. Určitou výhradu je třeba vyslovit k počtu ukazatelů, s nimiž metodika počítá. Lze očekávat, že faktické používání tak rozsáhlého množství ukazatelů by vedlo k přehlcení plánovacího aparátu různými druhy dat a sestavení plánu by bylo příliš náročné jak po stránce technické, tak i časové a finanční. Detailně zpracované schéma plánovacích činností však ukazuje, že autoři jsou si tohoto faktu vědomi a jejich síťový graf plánovacího procesu lze pokládat za významný přínos k racionalizaci plánování a zvyšování efektivnosti práce plánovacích orgánů.

V zájmu komplexnosti sociálního plánování rozvoje městského správního obvodu bude v další variantě metodiky jistě vhodné zabývat se ještě podrobněji některými oblastmi života městského organismu, jako je obchodní síť, služby, doprava, a věnovat také ve větší míře pozornost speciálním problémům např. starých lidí, osamělých občanů, matek s dětmi.

Škoda, že tato podnětná práce je v ČSSR dostupná jen v omezené míře. Mohla by pracovníkům výzkumu i orgánům místní územní správy poskytnout mnoho podnětů, jak dále zefektivňovat složitý proces řízení socialistické společnosti.

Jana Filáčková

P. S. Zadirako: Zapadnogermanskaja buržuaznaja sociologija na službe antikommunizma (Západoněmecká buržoazní sociologie ve službách antikomunismu)

Moskva, Izd. Vysšaja škola 1973, 112 s.

Hluboká marxisticko-leninská analýza a pozitivní překonávání buržoazní sociologie patří dnes mezi základní úkoly sovětských sociologů. Vedle globálních, širokých pohledů na buržoazní sociologii jako celek přibývají nyní studie a práce zabývající se jednotlivými obory nebo národními specifiky sociologie kapitalistického světa.

Práce sovětského autora P. S. Zadiraka byla doporučena ministerstvem vysokého a středního odborného vzdělávání SSSR jako učební materiál ze sociologie pro studenty filosofických fakult universit. Svým obsahem však překračuje toto určení přinejmenším ve dvojnásobném směru. Především v tom, že autor se nedrží tradice a svérázným způsobem nejen kritizuje, ale i rozbíjí apologetický systém názorů západoněmeckých sociologů. Opírá se přitom o dokumenty z porad komunistických a dělnických stran. XXIV. sjezdu KSSS a uvá-

dí nespočet fakt, prokazujících hlubokou znalost německé problematiky. Za druhé samotné téma práce je autorem dodržováno velmi důsledně a vede až k podrobnému rozboru závažné problematiky, zdánlivě speciální, ve skutečnosti však ústřední otázky — k vysvětlení odrazu militaristického kursu západoněmeckého imperialismu v politické sociologii NSR. Z těchto dvou důvodů nabývá tato práce vedle učebnicového určení i charakter cenného zdroje faktů a argumentů pro propagandistickou práci a sáhnou po ní jistě nejen studenti, ale i učitelé a propagandisté všech stupňů. V tomto směru pozitivní přínos autorův překračuje rámec sociologické učebnice a může sloužit jako určitý vzor angažovaného a pozitivního překonávání buržoazní ideologie vůbec.

V úvodu charakterizuje autor v hlavních rysech soudobou západoněmeckou sociologii. Ukazuje, jak světová imperialistická buržoazie vedle vojenských dobrodružství zaměřuje stále větší úsilí na podvrtnou činnost proti socialismu. V politickém a ideologickém boji imperialistické buržoazie proti revolučním silám současnosti je hlavním nástrojem antikomunismus, jehož základem je antisovětlismus. Tato nezvratná skutečnost se nevyhýbá ani sociologii, naopak buržoazní sociologie patří mezi nejdůležitější zbraně v boji proti marxisticko-leninskému učení, jejímž konečným cílem je sloužit zájmům vládnoucí buržoazní třídy v oblasti strategie a taktiky třídního boje. Stejnou funkci ideologické obrany kapitalismu má i západoněmecká buržoazní sociologie, která vedle toho sehrává i funkci aplikované sociální vědy — „sociálního inženýrství“.

P. S. Zadirako uvádí tyto základní charakteristické rysy soudobé západoněmecké sociologie:

- 1) Pro některé západoněmecké sociology jsou charakteristické abstraktní, spekulativní tradice, úsilí a teoretické konstrukce podmíněné subjektivně idealistickou filosofií.
- 2) V západoněmecké sociologii je dále zřetelná tendence k psychologismu, využívanému v podobě různých receptů „lidských vztahů“ k duchovnímu působení na masy v duchu kapitalistické propagandy.
- 3) Také náklonnost k existencialismu, propagace jeho filosofie, sociologie, morálky apod. je v západoněmecké sociologii zřetelná.
- 4) Avšak pro západoněmeckou sociologii je nejcharakterističtější otevřené reakcionářství a antikomunismus, které jsou úzce spojeny s revanšistickými snahami západoněmeckých militaristů.

Bylo by ovšem nesprávné považovat všechny buržoazní sociology západního Německa za přímé apologety kapitalismu a otevřené antikomunisty, činnost jednotlivců však nemění třídní charakter západoněmecké buržoazní sociologie jako celku.

Byl to V. I. Lenin, který upozorňoval, že konkrétní historická a teoretická analýza kaž-

dého ze směrů buržoazní filosofie nemůže být zaměněna obecnými úvahami. V souvislosti s tím je základním cílem této práce odhalit reakční třídní podstatu západoněmecké buržoazní politické sociologie a podrobit kritické analýze základní politické koncepce sociologů NSR. Autor si neklade za cíl podat vyčerpávající odpověď, hlavní pozornost věnuje úloze, jakou sehrává buržoazní sociologie v ideologickém systému západoněmeckého imperialismu.

První kapitola práce má název *Antikomunistické tradice západoněmecké buržoazní sociologie a tendence jejího dalšího vývoje*. Vedle historických exkurzů zdůrazňuje zde autor, že soustředění úsilí buržoazních ideologů — včetně sociologů — na problémy antikomunismu je úzce svázáno na jedné straně s růstem sil světové socialistické soustavy, na straně druhé s historickým předurčením zániku kapitalismu. Rozhodující vliv na charakter západoněmecké sociologie měly hluboké proměny světa, ke kterým došlo po druhé světové válce. Stejně jako v minulosti ani dnes není v západním Německu jednotná sociologie jako věda, fakticky zde vidíme její rozpad na řadu „speciálních sociologií“. Empirické výzkumy západoněmeckých sociologů nejenže odvracejí pozornost od hlavních problémů země, ale do určité míry vytvářejí iluze o zmírňování třídních konfliktů, formují veřejné mínění směrem potřebným pro buržoazii. Autor ukazuje na vliv americké sociologie v NSR, na přímé zakázky monopolů, přičemž hlavní pozornost věnuje politické sociologii. Zdůrazňuje, že je těžko najít takovou oblast v sociálně ekonomickém či politickém životě NSR, které by se nějak nedotýkala nebo ji nezkoumala soudobá sociologie politiky. Hlavní zvláštnost soudobé sociologie politiky v NSR vidí v tom, že se přeměňuje na empirickou vědu, má své specifické metody a úkoly s dílčími rozdíly jednotlivých sociologů. Ze známějších sociologů NSR nalezneme zde jména: R. König, H. Schelsky, O. Stammer, T. Adorno, R. Dahrendorf. Autor důsledně vede polemiku s jejich názory a v závěru kapitoly staví do protikladu k buržoazní sociologii jednotu teorie a metody marxistické sociologie a odkazy na K. Marxe, B. Engelse, V. I. Lenina i G. V. Plechanova.

Druhá kapitola s titulem *Sociologie NSR a státně monopolistický kapitalismus* specifikuje dále dané téma. Autor uvádí, že i v NSR existují někteří pokrokoví ideologové, publicisté, činitelé odborů, podnikatelé a veřejní činitelé, kteří — byť z různých hledisek — projevují snahu postavit se proti krajně subjektivnímu idealistickému světovému názoru, kursu revanšismu a atomové politiky západoněmeckých militaristů. Avšak antikomunismus, otevřené nepřátelství k Sovětskému svazu, k Německé demokratické republice a ostatním socialistickým zemím se příliš hluboko zakořenily v celé západoněmecké buržoazní sociologii a téměř úplně paralyzují snahy některých demokraticky naladěných

sociologů. V těchto podmínkách je buržoazní sociologie v souladu se svými apologetickými cíli nucena plnit v podstatě čtyři hlavní úkoly:

1. vychvalování a přikrašlování buržoazního státu;
2. šíření antikomunistických a antisovětských lží a pomluv;
3. příprava ideologických kádrů schopných hájit státní monopolistické zájmy;
4. dodávka „duchovního materiálu“ s cílem posilovat „ideologickou sílu“ západoněmeckých monopolů.

Na množství faktického materiálu, citátů a odkazů dokazuje pak autor existenci těchto sociálních funkcí a úkolů současné sociologie politiky v NSR.

Nejkonkrétnější, i dnes vysoce aktuální je třetí kapitola *Odras militaristického kursu západoněmeckého imperialismu v buržoazní politické sociologii*. S mnoha odkazy na V. I. Lenina, na mezinárodní poradě komunistických a dělnických stran z r. 1969 v Moskvě a na vnitřní situaci v NSR je zde analyzován militarismus v NSR. Aktivní zahraničně politická činnost SSSR a ostatních socialistických zemí ovlivnila i vnitropolitickou situaci v NSR. Pod tlakem širokých vrstev pokrokové veřejnosti přistoupila vláda W. Brandta na změny v zahraniční politice. Smlouvy NSR se SSSR, PLR a další vytvářejí nové klima v Evropě. Ale vytvoření nového klimatu nevede k automatickým změnám v politice uvnitř NSR. Autor velmi přesvědčivě ukazuje intriky sil války a agrese, revanšistických a šovinistických kruhů NSR. A zatím mnozí západoněmečtí sociologové tvrdí, že varování o růstu neonacismu v NSR je „přehnané“ a nezaslouží si vážnější pozornosti. Velkým nebezpečím nového „zglachšaltování“ národa je ideologická koncepce „jednotného společenského vědomí“, v níž patří zvlášť důležitá úloha představitelům politické sociologie NSR. Takové a podobné ideologické koncepce jsou pak podporovány ekonomickými a politickými sankcemi, jako bylo svého času přijetí mimořádných zákonů a zákaz KSN. V práci vidíme, jak buržoazní sociologie politiky v NSR ovlivňuje i zahraniční politiku země, podporuje NATO a „evropanství“, ideologickou diverzi proti NDR a zemím socialismu. V této souvislosti se autor velmi podrobně zabývá koncepcí „kulturně ideologické politiky“ západoněmeckých ideologů.

Pravicové křídlo CDU/CSU, monopolisté a generálové bundeswehru provádějí i dnes otevřenou propagandu totální militarizace NSR. Samy západoněmecké prameny uvádějí, že v období od roku 1950 do roku 1968 pracoval každý pracující v NSR v průměru celý jeden rok výhradně na zbrojení. Apologetikou tohoto stavu a bojem proti mírovému soužití stojí buržoazní sociologové v jedné řadě s monopolisty, s velkým buržoazním tiskem i církví na straně revanšistů a stoupenců militarizace a války.

Jak ukázaly výsledky listopadových voleb z roku 1972, většina obyvatelstva NSR stojí

za politikou, která našla své vyjádření ve smlouvách NSR se SSSR a PLR, v úsilí o dobré sousedské vztahy mezi NDR a NSR, o bezpečnost, mír a mírové soužití v Evropě — za principy, které vítězí díky síle a mohutnosti států světového socialistického společenství. Sovětský svaz a ostatní bratrské socialistické státy, zachovávající věrnost leninským idejím míru a přátelství mezi národy, vedly a budou i nadále vést rozhodný boj za tyto ušlechtilé cíle spolu se všemi, kdož vystupují proti politice militarismu, agrese a války.

Na mezinárodní poradě komunistických a dělnických stran v roce 1969 v Moskvě řekl generální tajemník UV KSSS soudruh L. I. Brežněv: „Vidíme, že naše ideje se stále více rozšiřují mezi masami. Právě dnes je marxismus-leninismus v ofenzivě a ofenzivu musíme stále více rozvíjet, dnes je více než kdy jindy zapotřebí mít na mysli Leninovu výstrahu, že jakékoli oslabení ideologické práce komunistů, jakýkoli ústupek od ní vede k upevnění vlivu buržoazní ideologie.“

Marxismus-leninismus je nejsilnější zbraní v boji proti všem formám a druhům buržoazní ideologie a jejím všemožným spekulacím. V boji s buržoazní ideologií není a nemůže být neutrality ani jakýchkoli kompromisů.

Práce sovětského autora P. S. Zadiraka, o níž jsme zde podali zprávu, je právě dnes vysoce aktuální. Usilí naší strany a vlády ČSSR o dobré sousedské vztahy a o vyřešení všech existujících problémů s NSR je nesporné. Tím spíše je třeba, aby nejen všichni komunisté, ale i ostatní občané a zejména mládež u nás správně viděli i vnitřní procesy v NSR, příčiny mnohých obtíží a průtahů na cestě k mírové uspořádané Evropě, za nimiž stojí síly monopolů a militarismu. A právě v tom je největší užitečnost zde recenzované práce.

Karel Bláha

Jerzy J. Wiatr: Marksistowska teoria rozwoju społecznego (Marxistická teorie společenského vývoje)

Warszawa, Książka i Wiedza 1973, 608 s.

Nová Wiatrova kniha je pokusem o systematický výklad základních otázek marxistického pojetí společenského vývoje. Svým charakterem je zřejmě zamýšlena především jako vysokoškolská učebnice předmětu teorie společenského vývoje, který se vyučuje na polských vysokých školách. Zároveň v ní ovšem autor zaujímá vlastní stanovisko i k některým diskusním otázkám marxistické sociologie a nelze ji proto považovat za pouhý výčet či reprodukci běžně známých tezí. Její poslání je především didaktické, v řadě svých částí je však i originálním příspěvkem k řešení klíčových a aktuálních otázek marxistické teorie společnosti.

Není to poprvé, co se Wiatr pokouší systematicky vyložit základní problematiku marxistické sociologie. Roku 1964 mu vyšla kniha *Spoleczeństwo. Wstęp do socjologii systema-*